

LIETUVOS AKLŪJŲ BIBLIOTEKA

**VIRTUALIOS BIBLIOTEKOS ELVIS VARTOTOJŲ APKLAUSA
APIE GARSINIŲ KNYGŲ KLAUSYMOŠI ĮPROČIUS**

Ataskaita

**Sudarė vyriausioji metodininkė
Vykingta Parčiauskaitė**

2021 m. Vilnius

TURINYS

1. ĮŽANGA	3
1.1. Tyrimo aktualumas	3
1.2. Tyrimo problema	4
3. REZULTATAI 3.1. Respondentų demografija	5
3.2. Garsinių leidinių klausymosi įpročiai	7
3.3. Problemos ir pasiūlymai	9
4. REZULTATŲ ANALIZĖ	11
5. IŠVADOS	12
LITERATŪROS ŠALTINIAI	13
<i>Priedas 1</i>	14

1. ĮŽANGA

Lietuvos aklyjų biblioteka (LAB) – tai valstybinės reikšmės biblioteka, kurios paskirtis – tenkinti žmonių, negalinčių skaityti įprasto spausdinto teksto, informacinius ir kultūrinius poreikius¹. Bibliotekos vartotojais gali būti ne tik neregiai ar silpnaregiai, bet ir asmenys, negalintys skaityti dėl fizinių funkcijų, raidos, kompleksinių, kitų įgimtų ar įgytų sveikatos sutrikimų bei mokymosi sunkumų. LAB vartotojai aptarnaujami bibliotekos centre Vilniuje ir penkiuose teritoriniuose padaliniuose Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje ir Ukmergėje².

Nuo 2012 m. vartotojai skaitmeninius garsinius, tekstinius, daugiafunkčius leidinius gali rasti virtualiai per Elektroninių leidinių valdymo informacinę sistemą (ELVIS)³. Virtuali biblioteka ELVIS skirta centralizuotai kaupti, tvarkyti ir asmenims, kurie negali skaityti įprasto formato leidinių, teikti garsinius ir kitus pritaikyto skaitmeninio formato (pvz. DAISY, PDF, EPUB) leidinius. Bibliotekos paslaugomis gali naudotis visi visuomenės nariai, tačiau, remiantis Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymu⁴ bei tarptautine Marakešo sutartimi⁵, pritaikyto formato leidiniais gali naudotis tik regėjimo ar kitus sutrikimus turintys asmenys, dėl kurių jie negali skaityti įprasto teksto.

1.1. Tyrimo aktualumas

Modernizuodami virtualią biblioteką ELVIS, siekiame efektyvinti skaitmeninių teisių valdymą (*angl. Digital Rights Management, DRM*)^{6,7}, prieigos kontrolės technologijas, kuriomis būtų apribojamas skaitmeninio turinio naudojimas, suteikiant ELVIS leidinių prieigą tik asmenims, kurie turi teisę jais naudotis. Remiantis tarptautinėmis skaitmeninių leidinių apsaugos būdų rekomendacijomis ir gerosiomis patirtimis⁸⁻¹², vieni svarbiausių aspektų, į kuriuos svarbu atsižvelgti diegiant efektyviausią skaitmeninių leidinių apsaugą, yra jos patogumas vartotojui. Užtikrinant skaitmeninių leidinių apsaugą, dauguma pasaulinių garso įrašus platinančių platformų¹³⁻¹⁵ leidžia parsisiųsti ir klausytis įrašų savo vartotojams tik naudojantis mobiliųjų įrenginių programėlėmis, nesuteikiant galimybių leidinius kopijuoti ar perkelti į kitą įrenginį.

1.2. Tyrimo problema

2020 metų rudenį LAB atliko skaitmeninių teisių valdymo rekomendacijų ir praktinių pritaikymų analizę. Jos rezultatai parodė, kad optimalus garsinių leidinių apsaugos būdas – vartotojams leidinius klausytis mobiliųjų įrenginių programėle tiesiogiai internetu arba juos parsisiųsti, kad vėliau būtų galima atsidaryti neturint interneto ryšio.

Kadangi naudotis skaitmeniniu leidiniu būtų galima tik tame mobiliajame įrenginyje, į kurį jis buvo atsiųstas, siekiama išsiaiškinti, ar vartotojai turi galimybę naudotis išmaniaisiais įrenginiais ir interneto ryšiu. Todėl LAB atliko ELVIS vartotojų įpročių ir problemų apklausą, siekiant išsiaiškinti, su kokiomis problemomis jie susiduria klausantis garsinių leidinių. Gauti duomenys leis priimti pagrįstus sprendimus toliau tobulinant ELVIS prieinamumą, funkcionalumą bei leidinių pasirinkimą.

Tyrimo hipotezė: ELVIS vartotojai turi galimybes naudotis mobiliais išmaniaisiais įrenginiais ir interneto ryšiu, tai užtikrintų patogią prieigą prie skaitmeninių leidinių mobiliojoje programėlėje.

Tyrimo objektas: ELVIS vartotojų poreikiai.

Tyrimo tikslas: išsiaiškinti virtualios bibliotekos ELVIS vartotojų mobiliųjų programėlių naudojimo galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

- išsiaiškinti ELVIS vartotojų garsinių leidinių klausymosi įpročius;
- išsiaiškinti vartotojų poreikius bei neigiamas ELVIS teikiamų paslaugų patirtis;
- apibendrinti tyrimo rezultatus ir numatyti jų panaudojimo galimybes ELVIS paslaugoms bei aptarnavimo kokybei gerinti.

Tyrimo atlikimo laikas: nuo 2021 m. sausio 18 d. iki 29 d.

2. METODAI

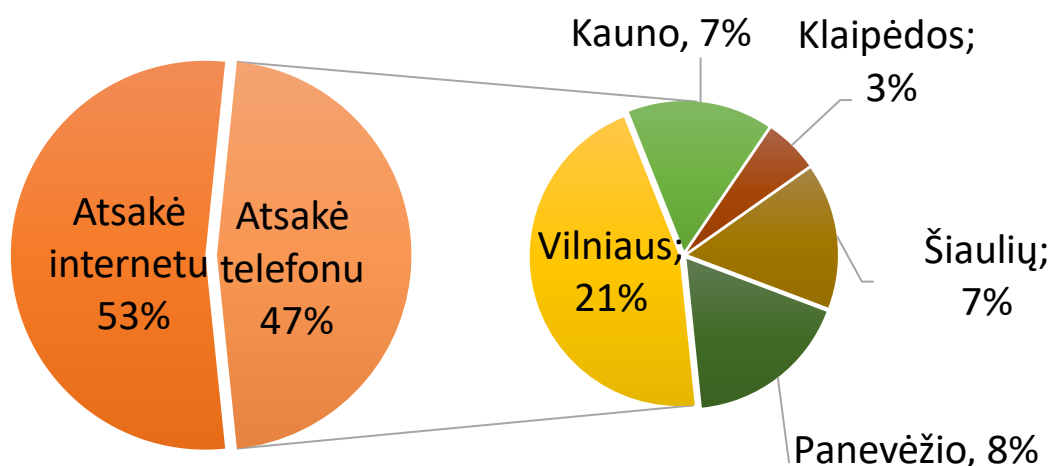
Siekiant nustatyti ELVIS vartotojų mobiliųjų programėlių poreikį, buvo pasirinktas apklausos metodas. Apklausa buvo atliekama internetu ir telefonu.

Tyrimo tikslinė grupė – ELVIS vartotojai. Tyrimo metodas – anketinė apklausa, kurią sudarė 10 klausimų (žr. 1 priedą), iš jų: 2 uždaro tipo, 4 pusiau uždaro tipo su galimybe pasirinkti daugiau nei vieną tinkamą variantą bei pateikiant savo komentarą į žemiau pateiktus klausimus „Jei pasirinkote „kita“, nurodykite“, (4 klausimai), ir 1 atviras klausimas. Apklauskos metu surinktų duomenų analizei naudota „Microsoft Office Excel“ programa.

3. REZULTATAI

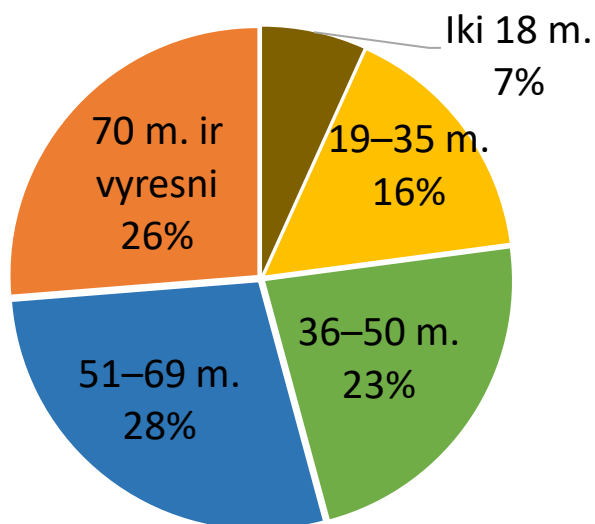
3.1. Respondentų demografija

Apklausoje dalyvavo 415 ELVIS vartotojai. Į „Facebook“ socialiniame tinkle ir elektroniniu paštu išplatintos anketos klausimus atsakė 222 vartotojai (53 proc.). Telefonu apklausti 193 vartotojai (47 proc.), atstovaujantys visiems šalies regionams: 46 proc. (88) – Vilniaus, 16 proc. (30 respondentų) – Kauno, 6 proc. (11) – Klaipėdos, 16 proc. (30) – Šiaulių, 18 proc. (34) – Panevėžio (1 pav.).

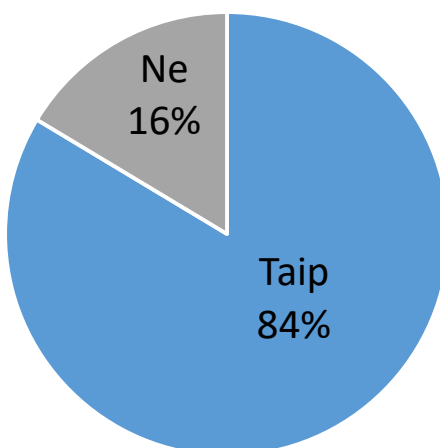
1 pav. Vartotojų, užpildžiusių apklausą internetu bei atsakiusių į apklausos klausimus telefonu, skaičius, bei regionai, kurių gyventojai buvo apklausti telefonu.

Beveik kas trečias ELVIS vartotojas, dalyvavęs apklausoje, yra 51–69 m. amžiaus (28 proc.; 116 respondentų). Antra didžiausia pagal amžių grupė – 70 m. ir vyresni (26 proc.; 109). Mažiausios grupės pagal amžių: iki 18 m. (7 proc.; 28) ir 19–35 m. (16 proc.; 67) (2 pav.).

2 pav. Respondentų amžiaus pasiskirstymas.

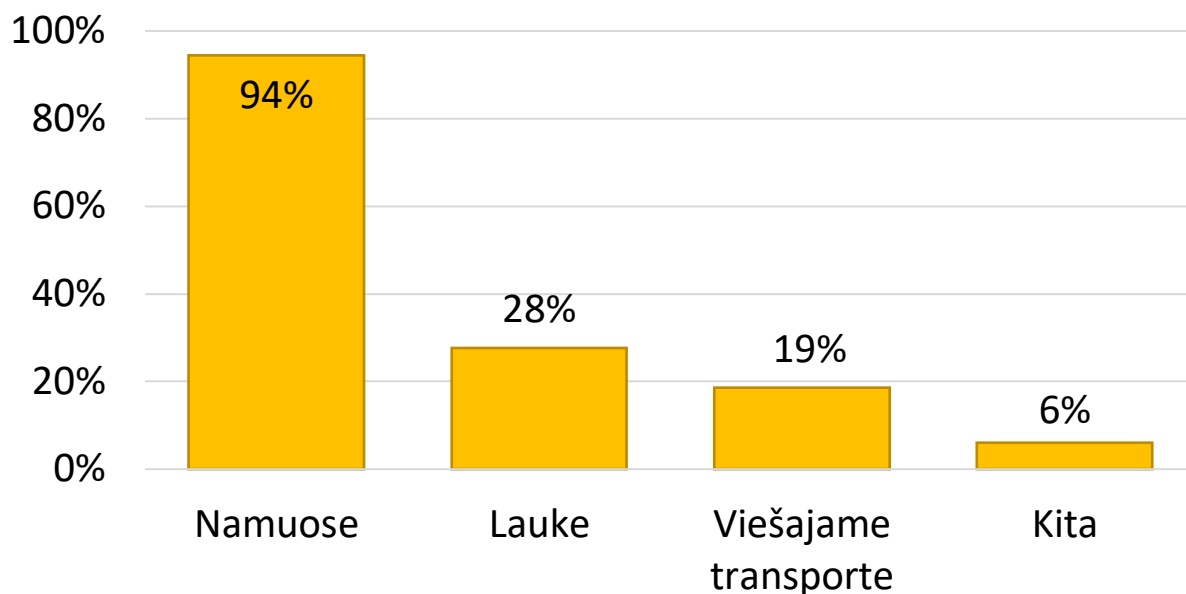
Interneto ryšiu namuose naudojami 84 proc. respondentų (347 asmenys) (3 pav.).

3 pav. Respondentų atsakymai į klausimą: „Ar naudojate interneto ryšiu namuose?“.

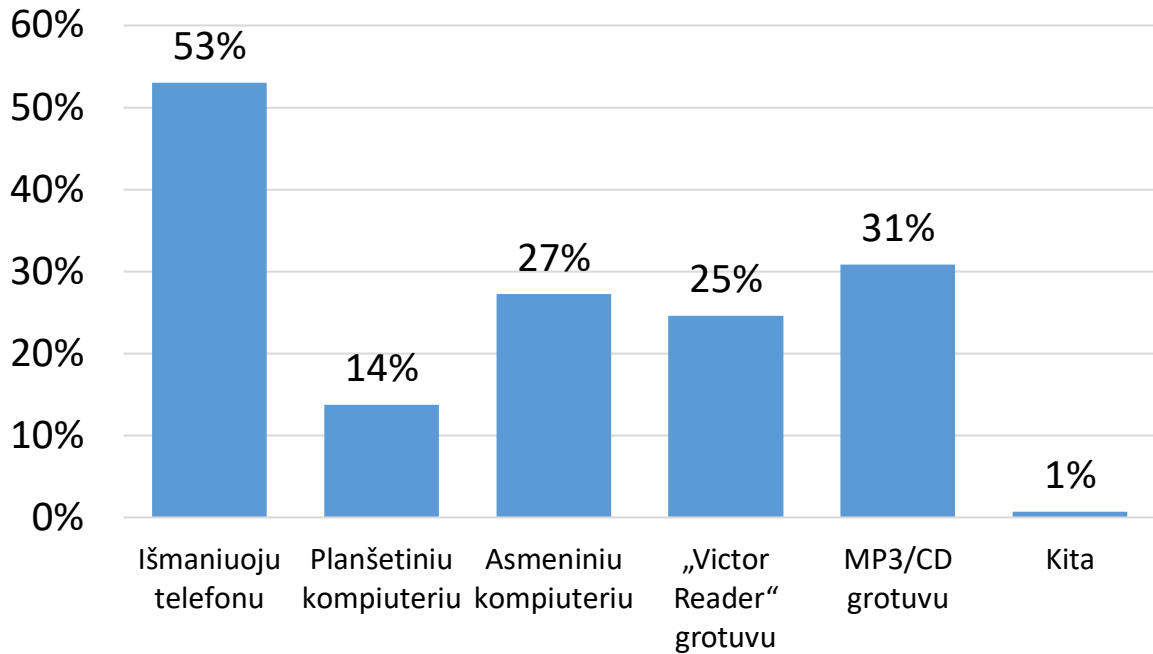
3.2. Garsinių leidinių klausymosi įpročiai

Net 94 proc. apklaustųjų (392 respondentai) nurodė, kad garsinių leidinių klausosi namie, 28 proc. (115) – lauke, o 19 proc. (77) – viešajame transporte (4 pav.). 6 proc. (25) respondentų dar nurodė kitas vietas: jie knygų klausosi dar ir darbe (13 atsakymų), kelionėse (5), ligoninėje (5), laukiant eilėse (2) ar automobilyje (5).

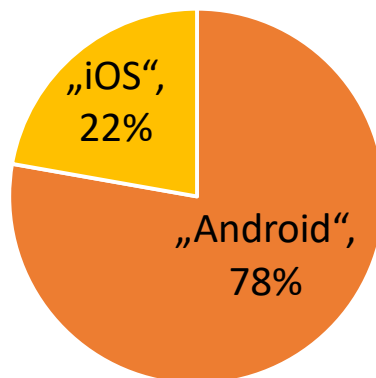
4 pav. Respondentų atsakymai į klausimą „Kur dažniausiai klausotės garsinių leidinių?“.

Daugiau nei pusė vartotojų (53 proc.; 220 apklaustųjų) garsinių leidinių klausymui naudoja išmanųjį telefoną, 31 proc. (128) – MP3/CD grotuvą, 27 proc. (113) – asmeninį kompiuterį, 25 proc. (102) – „Victor Reader“ grotuvą, 14 proc. (57) planšetinį kompiuterį, 1 proc. (3) pasirinko „kita“ (5 pav.): vienas vartotojas nurodė „pusiau išmaniu telefonu akliems“, kitas – radiją ir trečias – garso kolonėlę.

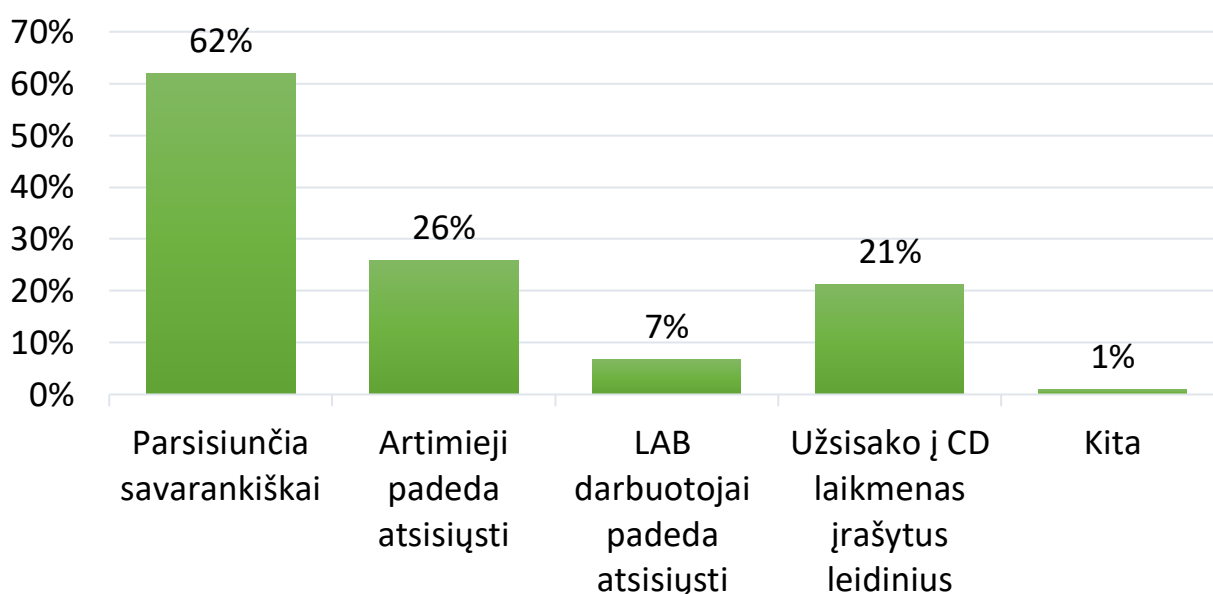
5 pav. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kokiais įrenginiais naudojotės klausydami garsinių leidinių?“.

78 proc. (217) vartotojų naudoja išmaniuosius telefonus ar planšetinius kompiuterius, turinčius „Android“ operacinę sistemą, o 22 proc. (62) – „iOS“ (6 pav.).

6 pav. Respondentų atsakymai į klausimą: „Jeigu naudojotės išmaniuoju telefonu arba planšetiniu kompiuteriu, pažymėkite, kokią operacinę sistemą jis turi“.

Garsinius leidinius savarankiškai atsisiunčia 61 proc. (257) respondentų. Artimųjų pagalba pasinaudoja 26 proc. (107) vartotojų, į CD laikmenas įrašytus leidinius užsisako 21 proc. (88), LAB darbuotojai padeda atsisiųsti 7 proc. (28). 4 vartotojai nurodė „kita“.

7 pav. Respondentų atsakymai į klausimą: „Kokiu būdu dažniausiai gaunate LAB garsinius leidinius?“.

3.3. Problemos ir pasiūlymai

Vartotojams taip pat buvo užduotas klausimas, kokiose srityse ir kaip LAB galėtų patobulinti savo veiklą (žr. 2 priedą).

Gauti komentarai (80 apklausiant internetu, 89 – telefonu) atskleidė, kad vartotojai susiduria su problemomis naudodamiesi ELVIS programėle išmaniajame telefone: dauguma norėtų patogios programėlės, kurioje garsinių knygų galėtų klausytis ir be interneto ryšio. Nuomonių pavyzdžiai (kalba netaisyta):

„Leidinius turi būti patogu skaityti per Android/iOS įrenginius per ELVIS programėlę jų neatsisiunčiant, kad nereikėtų išarchyvuoti, o paprasčiausiai pasileisti online. Reikia realizuoti visą skaitymo procesą su galimybę sustabdyti grotuvą atjungus

Bluetooth ausines ir pratęsti klausymąsį prijungus bluetooth ausines t.y. leidinys turi būti automatiškai sustabdomas ausines atjungus ir paleidžiamas, ausines vėl prijungus. Leidnys turi būti skaitomas nuo tos pačios vietos, kur buvo sustabdytas klausimasis.“

„Būtų puiku, jei Elvio programėlė būtų pritaikyta ir ios sistemai. Pravarti funkcija - gauti pranešimus į telefoną apie naujai įdėtus skaitinius. Gal netgi būtų įmanoma pasirinkti, kokių žanrų naujienų laukiame ir apie dominančias knygas ateity "notification-as".pranešimas.“

Taip pat respondentai išsakė pasiūlymų, kaip galėtų būti tobulinama ELVIS paieškos sistema: siūloma ją supaprastinti, sukurti galimybes ieškoti knygų pagal žanrą, išleidimo metus, kalbą, tipą (PDF atskirti nuo garsinių leidinių). Taip pat tobulinti knygų atrinkimą pagal autorių, o perskaitytas knygas pažymėti, kad būtų galima atskirti nuo dar neskaitytų. Vartotojai tikisi lankstesnės paieškos sistemos, kurioje būtų galima naudoti įvairius žodžių linksnius, autorių pavardes tiek originalo, tiek lietuvių kalba. Skaitytojai virtualioje bibliotekoje ELVIS norėtų matyti knygų viršelius. Pavyzdžiai (kalba netaisyta):

„Norėčiau aiškesnės struktūros pradiniame puslapyje. Kad būtų išskirti PDF leidiniai ir garsiniai atskirai. atsiradus daugiau leidinių užsienio kalba galėtų būti kalbos pasirinkimas.“

„Galėtumėte patvarkyti tinklapį:

1. Prastai dirba paieška (Prastos paieškos pavyzdys į kurį nereikia lygiuotis - linkomanija, o jei domina kaip turi veikti paieška - aplankykite kinozal.tv tinklapį)

2. Negrąžiai didinasi tekstas (išsidarko išdėstymas, tekstas netelpa į rėmelius ir pan.)“

„Būtų puiku, jei /.../ būtų pateikti ir knygų viršeliai“

Taip pat pageidaujama, kad būtų galima rinktis iš didesnio kiekio ne grožinių knygų: filosofinių, psichologinių, istorinių leidinių, knygų apie gamtą, mokslą, keliones, biografijų, taip pat vadovėlių, žurnalų, renginių ir koncertų įrašų. Kai kurie vartotojai norėtų knygų anglų kalba. Pavyzdžiai (kalba netaisyta):

„Daugiau istoriniu ir biografiniu knygu“

„Galėtumėte turėti dar daugiau įgarsintų knygų ir ne tik romanų, bet ir knygų apie gamtą, filosofiją ir kt.“

Nemažai vartotojų pastabų sulaukė įrašų kokybė bei ELVIS sistemos veikimo sklandumas:

„Norėtųsi, kad bent jau internetinis puslapis nestrigtų“

„Pastaruoju metu padaugėjo montavimo klaidų. Kartojasi tie patys sakiniai, paliekama nekokybiškai įskaityti intarpai ir pan.“

4. REZULTATŲ ANALIZĖ

Net 94 proc. apklaustųjų nurodė, kad garsinių leidinių klausosi namie. Be to, interneto ryšiu namuose naudojasi 84 proc. respondentų. Tai leidžia teigti, kad leidinių klausymasis tiesiogiai internetu, jų neatsisiunčiant, vartotojams būtų patogus būdas. Toks sprendimas leistų užtikrinti ir ELVIS leidinių apsaugą.

Tarp garsiniams leidiniams klausytis naudojamų įrenginių dažniausiai įvardintas (nurodė 67 proc. apklaustųjų) išmanusis mobilusis įrenginys: 53 proc. naudoja išmanųjį telefoną, 14 proc. – planšetinį kompiuterį. Be to, daugiau nei pusė (53 proc.) respondentų leidinių klausosi ne namie: lauke (28 proc.), viešajame transporte (19 proc.) ar kitur (6 proc.) Šie rezultatai ir papildomi vartotojų komentarai, nurodyti apklausoje, leidžia teigti, kad yra didelis mobiliųjų programėlių poreikis ELVIS skaitmeninių leidinių prieigai.

Garsinius leidinius savarankiškai atsisieničia 61 proc. respondentų ir tik 21 proc. naudojasi kompaktinių diskų išdavimo paslauga. Remiantis šiais duomenimis, galima daryti prielaidą, kad ateityje leidinius į kompaktinius diskus galima planuoti įrašyti tik esant realiam vartotojo poreikiui.

Remiantis apklausoje nurodytomis problemomis ir išsakytais pasiūlymais, išsiaiškinta, kad ELVIS vartotojai naudojami dabartine mobiliąja programėle, bet pastebi jos trūkumus. Nemaža vartotojų dalis išsakydami pastabas paminėjo, kad jiems virtualioje bibliotekoje ELVIS trūksta lankstumo ir sklandaus nenutrūkstamo veikimo.

Galima daryti prielaidą, kad dabartinės ELVIS mobiliosios programėlės trūkumai gali būti viena iš priežasčių, kodėl respondentai renkasi knygų klausymą namuose.

Kai kurie respondentai tiesiogiai teigia, kad jie turi patogios mobiliosios programėlės, kurioje garsinių knygų galėtų klausytis ir be interneto ryšio, poreikį.

Taigi, rezultatai patvirtina hipotezę, kad ELVIS vartotojai turi poreikį naudotis mobiliais išmaniaisiais įrenginiais ir interneto ryšiu prieigai prie skaitmeninių leidinių per mobiliąją programėlę gauti. Vis dėlto reikia pabrėžti, kad vartotojai nėra homogeniška grupė: apklausos rezultatai parodė skirtingus jų poreikius bei kompiuterinio raštingumo lygį.

Apklausos duomenys leis priimti pagrįstus sprendimus toliau tobulinant virtualios bibliotekos ELVIS prieinamumą, funkcionalumą, leidinių pasirinkimą bei jų apsaugą.

5. IŠVADOS

1. Nustatyta, kad didžioji dauguma respondentų ELVIS garsinių leidinių klausosi namie, turi interneto ryšį bei garsinių leidinių klausymui naudoja išmaniuosius įrenginius.
2. Daugiau nei pusė apklaustųjų garsinius ELVIS leidinius atsisiunčia savarankiškai; taigi, ateityje į kompaktinius diskus leidiniai gali būti įrašomi tik esant poreikiui.
3. Dabartinė ELVIS mobilioji programėlė yra naudojama, tačiau vartotojų netenkina jos veikimas.
4. Tyrimo rezultatai rodo, kad ELVIS paslaugų prieinamumas išmaniuosiuose įrenginiuose yra aktualus vartotojams.
5. Vartotojai išsakė pastabas dėl ELVIS garso įrašų kokybės, paieškos sistemos veikimo bei knygų pasirinkimo aprėpties.

LITERATŪROS ŠALTINIAI

1. ĮV-813 Dėl Lietuvos aklujų bibliotekos nuostatų patvirtinimo. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3af0db30924911e68adcda1bb2f432d1?jfwid=-19syzx23tg>.
2. Lietuvos aklujų biblioteka. *Kontaktai | Lietuvos aklujų biblioteka* <https://www.labiblioteka.lt/kontaktai/17>.
3. Elvis. <http://elvis.labiblioteka.lt/home/show>.
4. IX-1355 Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimo įstatymas. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207019>.
5. Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled. <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/marrakesh/index.html>.
6. Lemmer, C. A. & Wale, C. P. *Digital Rights Management: The Librarian's Guide*. (Rowman & Littlefield, 2016).
7. What is Digital Rights Management? *Digital Guardian* <https://digitalguardian.com/blog/what-digital-rights-management> (2018).
8. Fetscherin, M. Digital Rights Management: What the Consumer Wants. *J. Digit. Asset Manag.* **2**, 143–149 (2006).
9. Accessible Publishing Best Practice Guidelines for Publishers. https://www.accessiblebooksconsortium.org/publishing/en/accessible_best_practice_guidelines_for_publishers.html.
10. EIFL Handbook on Copyright and Related Issues for Libraries (English) | EIFL. <https://www.eifl.net/resources/eifl-handbook-copyright-and-related-issues-libraries-english>.
11. EUR-Lex - 52017DC0476 - EN - EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1505297631636&uri=COM:2017:476:FIN>.
12. *National Bibliographies in the Digital Age: Guidance and New Directions*. *National Bibliographies in the Digital Age: Guidance and New Directions* (K. G. Saur, 2009).
13. *Audible.com*
14. Google Play. <https://play.google.com/books>.
15. Spotify. <https://www.spotify.com/>.

Klausimynas ELVIS vartotojams

Mieli skaitytojai,

Šiuo metu aktyviai dirbame modernizuodami virtualią biblioteką ELVIS. Patogesniai naudojimuisi planuojame sukurti mobiliąsias ELVIS programėles „iOS“ ir „Android“ operacinėms sistemoms. Naudojantis jomis būtų galima atsisiųsti ir skaityti leidinius per integruotus grotuvus MP3, DAISY, PDF, EPUB formatais. Atsisiųstus leidinius būtų galima skaityti ir neturint interneto ryšio.

Norėdami išsiaiškinti mobiliųjų programėlių poreikius, atliekame apklausą apie ELVIS vartotojų garsinių knygų klausymosi įpročius. Maloniai prašome atsakyti į šios anketos klausimus. Iš anksto dėkojame už atsakymams skirtą laiką.

Apklausa yra anoniminė. Anketos duomenimis naudosis tik Lietuvos aklųjų bibliotekos (LAB) specialistai, jie niekur nebus skelbiami taip, kad galima būtų atpažinti Jūsų asmenį. Apibendrinti tyrimo rezultatai bus skelbiami LAB interneto svetainėse ir socialiniuose tinkluose.

1. Kur dažniausiai klausotės garsinių leidinių?

- Namuose
- Lauke
- Viešajame transporte
- Kita _____

2. Jei pasirinkote "kita", nurodykite, kur dar klausotės garsinių leidinių:

3. Kokiais įrenginiais naudojotės klausydami garsinių leidinių? (Galima pažymėti kelis variantus).

- Išmaniuoju telefonu
- Planšetiniu kompiuteriu
- Asmeniniu kompiuteriu
- „Victor Reader“ grotuvu
- MP3/CD grotuvu

- Kita_____

4. Jei pasirinkote "kita", nurodykite, kokiais dar įrenginiais naudojate klausydami garsinių leidinių:

5. Jeigu naudojate išmaniuoju telefonu arba planšetiniu kompiuteriu, pažymėkite, kokią operacinę sistemą jis turi (Galima pažymėti kelis variantus).

- „Android“
- „iOS“ („Apple“ įrenginiai)
- Kita_____

6. Jei pasirinkote "kita", nurodykite, kokia operacinė sistema naudojate:

7. Ar naudojate interneto ryšiu namuose?

- Taip
- Ne

8. Koku būdu dažniausiai gaunate LAB garsinius leidinius?

- Parsisiunčiu iš virtualios bibliotekos ELVIS
- Artimieji padeda atsisiųsti iš virtualios bibliotekos ELVIS
- LAB darbuotojai padeda atsisiųsti iš virtualios bibliotekos ELVIS
- Užsisakau į CD laikmenas įrašytus leidinius
- Kita_____

9. Jei pasirinkote "kita", nurodykite, koku dar būdu gaunate LAB garsinius leidinius:

10. Nurodykite savo amžiaus grupę.

- Iki 18 m
- 19–35 m.
- 36–50 m.
- 51–69 m.
- 70 m. ir vyresni.